

Plánovitý rozvoj sociálně ekonomických vztahů je nejhlubším základem rozvíjené socialistické společnosti. V. I. Lenin viděl smysl a směr plánovité organizace společenskovo výrobního pokroku v zajištění blahobytu a všestranného rozvoje všech členů společnosti, přičemž zdůrazňoval, že naše plány jsou vytvářeny jako plány „ekonomické a sociální výstavby“ (Lenin, Spisy, sv. 36, 1958).

V různých etapách vývoje země vystupují pod vlivem rozličných konkrétních historických okolností do popředí ty či ony stránky plánovací činnosti.

Po Říjnové revoluci a po skončení občanské války, kdy již beztak zaostalá země byla rozvrácena a hladověla, po skončení Velké vlastenecké války, která způsobila sovětskému národnímu hospodářství obrovské škody, se přirozeně jevily jako prvořadé ekonomické úkoly národohospodářského plánování. Na X. sjezdu KSR(b) V. I. Lenin řekl: „Naše hlavní výrobní síly, dělníci a rolníci, jsou tak zbídačeny, vydrancovány, vyčerpány a vysíleny, že této hlavní myšlenky, stůj co stůj zvýšit množství výrobků, musíme na čas podřídit vše“ (Lenin, Spisy, sv. 32, 1955).

Nelze rovněž pominout, že plánování se jako forma sebeorganizace složitých sociálních systémů historicky zákonitě vyvinulo právě ve sféře ekonomiky, kde to vyžadovala koncentrace a kooperace činností, těsná vzájemná determinovanost ekonomických fází a procesů.

V ekonomické oblasti se tak v důsledku objektivní logiky předcházejícího historického vývoje projeví základní výsledky plánovité organizace práce a byly zde nahromaděny bohaté zkušenosti, jež si bylo možno nejsnáze bezprostředně osvojit a využít v nových podmínkách sociálně ekonomického rozvoje Sovětského svazu.

To však neznamená, že národohospodářské plánování bylo v SSSR dříve odtržováno od sociálně politického plánování. Naopak, národohospodářské plány rozvoje SSSR byly od samého počátku specifickým nástrojem revolučních přeměn uskutečňovaných proletářským státem. Počínaje plánem GOERLO, v němž byl v souvislosti s elektrifikací země nastíněn program hlubokých změn v celém společenském zřízení mladé sovětské republiky, a konče jedenáctým pětiletým plánem projednaným na XXVI. sjezdu KSSS, byla a je připisována plánování sociálních procesů velmi důležitá úloha. Národohospodářský plán přerostl v program ekonomického a sociálního rozvoje země, což se odráží i v nové *Ústavě SSSR* (čl. 16).

V podmínkách rozvinutého socialismu vzniká na základě společenského vlastnictví kvalitativně nový stupeň plánovitosti, kdy rozvoj ekonomiky působí na sociální procesy, přičemž hloubka a rozsah tohoto působení, jeho cíle a metody

*) Příspěvek je zkrácenou verzí referátu předneseného na *Mezinárodní varnské sociologické škole 1981*; informace o zasedání Varnské školy je uveřejněna v tomto čísle časopisu (s. 667–670).

se radikálně mění. V rámci ekonomického plánování vznikají a sílí sociální aspekty, které se projevují rozmanitým způsobem.

Sociální aspekty národohospodářského plánování získávají v podmínkách rozvinuté socialistické společnosti prvořadý význam a musí se podstatně prohloubit a rozvinout.

V období rozvíjení procesů vědeckotechnické revoluce se ukazuje, že možnosti extenzivního rozvoje jsou vyčerpány. Moderní ekonomika, založená na propojení výroby, vědy a kultury v jednotný výrobní komplex, představuje složitý, dynamický, diferencovaný celek. Stále výrazněji se projevuje skutečnost, že ekonomický pokrok se nerealizuje sám o sobě, ale zprostředkovaně přes sociální sféru společenského života. Při řízení takové ekonomiky je třeba optimálně spojovat zájmy mikro- a makrostruktur, respektovat jemný mechanismus fungování sociálních systémů i odpovídající spojovací kanály, zejména vzájemné působení mezi výrobní a nevýrobní oblastí.

Ve společnosti existují některé konstantní faktory, bez nichž není možná žádná materiální či duchovní produkce. Mezi takové faktory patří v první řadě obyvatelstvo. Na sociálním plánování (na stanovených proporcích mezd, bytových podmínek, podpor na každé nové dítě v rodině atd.) do značné míry závisí jak rozšířená reprodukce, tak stabilita či úbytek obyvatelstva. Jiným neobyčejně důležitým faktorem je příprava a zapojování dorůstajících generací do materiální a duchovní výroby, do konkrétních pracovních kolektivů. Zatímco v prvním případě se jednalo o přirozenou reprodukci, pak v tomto případě se dotýkáme procesů sociální reprodukce, která má prostřednictvím rozvoje systému všeobecného a odborného vzdělání a hromadných sdělovacích prostředků regulovat a zajišťovat formy a způsoby materiálního a morálního stimulování, přičemž musí brát v úvahu aktivizaci řídicí a sebeřídicí činnosti v pracovních kolektivech. Právě tak aktuální je zajištění proporcionálního rozvoje sféry služeb a rovněž jednotlivých druhů duchovní produkce, například urychleného rozvoje vědy vzhledem k technice a materiální výrobě, udržení vysokého tempa a kvality přípravy vědeckých a inženýrskotechnických kádřů. Komunistická strana tak v období výstavby socialismu a komunismu rozvíjí v teorii i praxi základní myšlenky V. I. Lenina v oblasti národohospodářského plánování. Mezi zvláštnostmi plánování, které charakterizují současnou etapu, můžeme uvést následující:

Plánování zahrnuje delší časové úseky, získává dlouhodobý charakter, přičemž dlouhodobé plány jsou koordinovány se střednědobými a krátkodobými.

Zvyšuje se vědecká úroveň plánování, což se konkrétně projevuje ve stále větším využívání prognostických údajů **při předběžném zpracovávání plánů**. Zvyšování vědecké úrovně plánování je nutné, neboť na jedné straně umožňuje přesněji respektovat nezralé sociální potřeby a plněji využít v plánech objektivní možnosti a na druhé straně zvyšuje realnost plánů a potlačuje v nich prvky subjektivismu.

Dále se rozvíjí základní princip socialistického plánování a řízení — princip demokratického centralismu. To znamená, že se zvyšuje úloha a odpovědnost centrálních orgánů při určování dlouhodobých vývojových perspektiv a základních ukazatelů vývoje a zároveň roste úloha a odpovědnost každého stupně resortního a teritoriálního řízení, až po podnik a místní sovět. Také pracující se větší mírou podílejí na řízení. Sociální otázky se stále více odrážejí v centralizovaném plánování.

Plánování je stále komplexnější; klade cílové programy ekonomického rozvoje do přímé souvislosti s perspektivami vědeckotechnického pokroku a s rozvojem

různých oblastí sociálního života. Sociální a ekonomické procesy jsou neodlučně spojeny, prostupují se a částečně překrývají. Rozsáhlé regionální programy, přijaté a realizované v zemi v posledním období, mají komplexní sociálně ekonomický charakter. Takové jsou například svým rozsahem velkolepé regionální dlouhodobé komplexní sociálně ekonomické programy zemědělského rozvoje nečernozemní oblasti RSFSR či programy využití východní Sibíře a Dálného východu.

Uvedené zvláštnosti národohospodářského plánování v SSSR se v současné etapě ještě plnou měrou neprojeví. Budou se dále rozvíjet v této pětiletce. Další zdokonalování sociálního plánování naráží na řadu problémů, na jejichž řešení závisí jeho efektivnost. Zastavíme se u základních momentů. Z metodologického hlediska musí efektivní politika v oblasti sociálního plánování zahrnovat následující složky:

a) Vědecky zdůvodněnou charakteristiku *sociálních cílů* rozvoje země v dlouhodobé perspektivě. Tato charakteristika musí být založena na analýze současné úrovně rozvoje sociálních vztahů a jejich vývojových tendencí při formování komunistických společenských vztahů, a to za dlouhé časové období. Základní dlouhodobé cíle sociálního rozvoje naší společnosti jsou zformulovány v programu KSSS. Jednou z důležitých otázek je jejich konkretizace a aplikace v různých strukturních rovinách společnosti i v konkrétních časových etapách společenského rozvoje.

b) Charakteristiku celého systému sociálních, technických, organizačních, hospodářských, sociálně psychologických a jiných *mechanismů* formujících tyto vztahy a nového člověka.

c) Charakteristiku struktury a vývojových tendencí *ekonomiky* jako základního prostředku, který orientuje působení těchto mechanismů určitým směrem a tak umožňuje dosáhnout sociálních cílů v určitém časovém období.

d) Vypracování *soustavy ukazatelů* adekvátních sociálním cílům a sociálním mechanismům.

Poslední teze vyžaduje širší posouzení v souvislosti s četnými diskusemi a konkrétními vědeckými studiemi v SSSR a dalších socialistických zemích.

Čím je socialistická společnost vyspělejší, tím naléhavěji vyžaduje její další rozvoj cílevědomé usměrňování, jež vylučuje živelnost. Abychom však mohli vědecky řídit společenské procesy, musíme mít vědecky podloženou, objektivní sociální informaci. „Sociální informace“ nese výrazné stopy třídních, národnostních a jiných vztahů, potřeb, zájmů a psychologických rysů sociálního kolektivu. V tom spočívá její specifičnost, předěl, který ji odděluje od ostatních typů informace. Sociální informace se tedy týká materiálních a duchovních potřeb obyvatelstva a jejich rozvoje, toho, v jaké míře odpovídá tento rozvoj cílům komunistické výstavby či v jaké míře jim odporuje, jaké jsou sociální předpoklady přeměny práce v první životní potřebu a jak se vytvářejí, do jaké míry jsou schopnosti každého člena společnosti využívány v různých oblastech sociálního života atd.

Pouze na tomto základě je možno odkrýt prostor pro působení procesů, faktorů a podmínek, které napomáhají formování komunistických společenských vztahů, a současně omezovat a důsledně potlačovat procesy brzdící náš postup ke komunismu.

Systém shromažďování sociální informace je v SSSR značně rozvětvený, není však dosud všeobecný, unifikovaný a není uskutečňován podle jednotného plánu a jednotných sociálních ukazatelů. Bez toho však není možné seriózní, ať krátkodobé či dlouhodobé sociální plánování a prognózování.

Zkušenosti, které sociologové nahromadili při studiu vývojových zákonitostí sociálních procesů, forem projevu a mechanismů působení sociálních zákonů, jim již umožňují přistoupit k řešení takových úkolů celostátního významu, jakými jsou zdokonalení a rozpracování (zároveň s tradičními ukazateli ekonomického růstu) ukazatelů sociálního rozvoje, tj. ukazatelů sociálních přeměn, sociální efektivnosti národohospodářského plánování v socialistických zemích.

Systém sociálních ukazatelů, jehož vytvářením se zabývají sociologové v SSSR i v bratrských socialistických zemích, je nepostradatelným základem kvalitativního zdokonalování celého systému sociálního řízení na všech úrovních socialistické společnosti.

Nebylo by správné tvrdit, že tento problém dosud neexistoval a že dnes nemáme k dispozici žádné sociální ukazatele. Podstata je v tom, že dosavadní systém sociálně statistických ukazatelů již v mnoha směrech neodpovídá moderním požadavkům vědeckého řízení společnosti, a to z následujících důvodů:

Za prvé, rozšiřují se rámce plánování. Proto je nutné získávat širší informaci, shromažďovat údaje o nových jevech v procesu rozvoje naší společnosti: o změnách ve způsobu a kvalitě života, o sociální struktuře, o stupni uspokojení prací, o veřejném mínění aj.

Kromě toho už řada dosavadních ukazatelů plně neodpovídá cílům efektivního plánování a prognózování sociálního rozvoje v rozvinuté socialistické společnosti.

V této souvislosti vyvstávají před výzkumnými pracovníky tři vzájemně spjaté úkoly. Prvním úkolem je využít již existujících (ekonomických, demografických aj.) ukazatelů k výstavbě systému sociálních ukazatelů. Specifičnost takového využití ukazatelů spočívá v tom, že ve vztahu k základním cílům sociálního rozvoje země, k elementům sociální struktury vystupují tyto ukazatele v jiném členění, odlišném od toho, jež bylo používáno donedávna. Toto členění je třeba určit, neboť hotový systém sociálních ukazatelů nemůže v současnosti předložit ani jedna vědecká instituce.

Druhým úkolem je vytvoření nových sociálních ukazatelů a vypracování metodik jejich shromažďování.

Třetí úkol souvisí se skutečností, že jednotlivý sociální ukazatel sám o sobě neodkrývá vnitřní mechanismus procesu. Svědčí jen o tom, že se něco určitým směrem mění, ale neříká nic o tom, jak a jakým způsobem tyto změny probíhají. Charakteristiku nejsložitějšího systému — sociálního — mohou podat jen systémy sociálních ukazatelů.

Otázka rozpracování sociálních ukazatelů se dostala do popředí poměrně nedávno. V posledních letech jí byly v SSSR věnovány dvě velké konference: mezinárodní seminář *Sociální aspekty ekonomického a kulturního rozvoje a vypracování sociálních a kulturních indikátorů v modelech světa*, který se konal v roce 1976 v Moskvě, a všesvazová konference *Ukazatele a indikátory sociálního rozvoje a plánování* (1977) (Zvenigorod). Byla přijata i jiná opatření za účasti úzkého okruhu expertů v dané oblasti. Vzniklo několik monografií věnovaných speciálně otázkám sociálních ukazatelů.(1)

Výzkumy, které jsou v tomto směru prováděny v SSSR, mají jednu zvláštnost. Zpracovávání plánů sociálního rozvoje měst, podnikových kolektivů, které se v posledních desetiletích značně rozšířilo, je bezprostředně spojeno s vypracováním systému sociálních ukazatelů. A tak, přestože speciálních prací věnova-

(1) *Issledovanije postrojenija pokazatelej socialnogo razvitiija i planirovanija*. Otv. red. G. V. Osipov — V. G. Andrejenzkov. Moskva, Nauka 1980.

ných sociálním ukazatelům bylo dosud vydáno poměrně málo, jsou četné výzkumy v oblasti sociálního plánování s touto otázkou bezprostředně spojeny. Jinak řečeno, práce spojená se sestavováním plánů sociálního rozvoje připravila teoretickou, metodologickou a metodickou základnu pro rozvoj výzkumů zaměřených na vypracování ukazatelů sociálního rozvoje a plánování na úrovni celé společnosti.

Již jsme řekli, že systém sociálních ukazatelů musí být těsně spojen se základními cíli rozvoje společnosti. Základní sociální cíle a sociální procesy určují zaměření a obsah sociálních změn, plánovaných v daném historickém období, i prostředků k jejich realizaci. Ukazatele sociálních změn charakterizují podstatu sociální politiky a její efektivnost.

Předběžná varianta systému sociálních ukazatelů je uvedena a popsána v příloze této stati. Stala se základem pro přípravu sociologického výzkumu s názvem *Sociální ukazatele 80*, který umožní získat empirickou informaci pro hodnocení směru a intenzity probíhajících procesů sociálně ekonomického rozvoje SSSR.

Příloha

Sociální cíle, sociální procesy, indikátory těchto procesů tvoří v souladu s úrovní rozvoje společnosti vertikální hierarchii. Můžeme vydělit pět úrovní: *A* — společnost jako celek; *B* — sociální strukturu společnosti; *C* — odvětvovou strukturu a řízení (sociálně profesní a kvalifikační skupiny, jejich odlišnost či blízkost vzhledem k charakteru, obsahu a podmínkám práce); *D* — úroveň sociálně teritoriálních pospolitostí (město, vesnice, osada aj.); *E* — úroveň sociálních organizací jako základních hospodářských, kulturních, sociálně politických aj. jednotek.

Na každé z uvedených úrovní vyjadřují sociální ukazatele dosahování těchto základních společenských cílů:

1. výstavba sociálně stejnorodé společnosti
2. plná sociální rovnost všech členů společnosti
3. rozvoj systému komunistické společenské samosprávy
4. přeměna práce v první životní potřebu
5. přechod ke sdružením komunistické práce
6. všestranný rozvoj osobnosti, jejich tvůrčích sil, schopností a vloh.

Systém sociálních ukazatelů vycházející z jednotlivých společenských úrovní a společenských cílů přiblížíme na základě následujícího schématu:

Obecné schéma k výkladu systému sociálních ukazatelů:

Úroveň sociálních cílů a sociálních procesů	III. Ukazatele sociálního rozvoje a plánování		
	I. Sociální cíle	II. Sociální procesy	
A. Společnost celkově	A. I.	A. II.	A. III.
B. Sociální struktura společnosti	B. I.	B. II.	B. III.
C. Sociálně profesní struktura (společenská dělba práce)	C. I.	C. II.	C. III.
D. Sociálně teritoriální struktura	D. I.	D. II.	D. III.
E. Sociální organizace	E. I.	E. II.	E. III.

V dalším textu následuje výklad jednotlivých položek schématu. Jsou značeny trojrozměrnými indexy, kde

- písmena A—E označují úroveň ve vertikálním smyslu;
- římské číslice I—III označují místo položky v horizontálním členění;
- arabské číslice 1—6 vyjadřují společenské cíle.

1. Ukazatele výstavby sociálně stejnorodé společnosti

A. Společnost celkově

Cíle (A.I.1.) — likvidace sociálně třídní podminěnosti postavení člověka ve společnosti; všestranný rozvoj a sblížování národů a národností.

Sociální procesy (A.II.1.) — vybudování materiálně technické základny komunismu; industrializace výroby; rozvíjení vědeckotechnické revoluce; přechod k jednotnému společenskému vlastnictví výrobních prostředků; další zespolečnění práce; internacionalizace kultury.

Ukazatele (A.III.1.) — změna poměru tříd a sociálních skupin v sociální struktuře společnosti; sblížování sociálních skupin vzhledem k základním sociálně ekonomickým kritériím: charakteru, obsahu a podmínkám práce, k sociálnímu postavení a formám realizace volného času.

B. Sociální struktura společnosti

Cíle (B.I.1.) — překonání sociálně třídní diferenciace.

Sociální procesy (B.II.1.) — překonání podstatných rozdílů mezi fyzickou a duševní prací a dalšími druhy nestejnorodé práce; industrializace zemědělské práce; industrializace sféry péče o sociální potřeby a stravování; integrace sociálních vztahů.

Ukazatele (B.III.1.) — zvyšování počtu pracujících zabývajících se převážně tvůrčí, duševní a vysoce kvalifikovanou fyzickou prací ve všech oblastech národního hospodářství; snižování počtu obyvatelstva zabývajících se zemědělskou prací; snižování počtu pracujících zabývajících se převážně fyzickou prací a úplné odstranění těžké fyzické práce.

C. Sociálně profesní struktura

Cíle (C.I.1.) — překonání sociálních rozdílů mezi skupinami lidí v různých odvětvích výroby.

Sociální procesy (C.II.1.) — překonání prvků staré dělby práce; formování všestranně rozvinutého pracovníka.

Ukazatele (C.III.1.) — snižování počtu pracujících zabývajících se jednotvárnými druhy práce; snižování počtu žen a mladistvých zabývajících se těmito druhy práce; změna poměru mezi počtem pracujících zaměstnaných v materiální a duchovní produkci a ve sféře služeb.

D. Sociálně teritoriální struktura

Cíle (D.I.1.) — překonání sociálních rozdílů mezi pracujícími v zemědělské a průmyslové výrobě.

Sociální procesy (D.II.1.) — překonání podstatných rozdílů mezi městem a vesnicí; urbanizace; vytvoření jednotného dopravního systému, sféry služeb a kulturně sociálních podmínek.

Ukazatele (D.III.1.) — zvýšení počtu sídelních jednotek s moderními druhy dopravy a spojů; zvýšení počtu obydlí s moderními zdravotními a hygienickými podmínkami pro obyvatelstvo zaměstnané v zemědělské výrobě; zvýšení počtu středisek společného stravování a kulturních a sociálních služeb na 1000 obyvatel ve městě i na vesnici.

E. Sociální organizace

Cíle (E.I.1.) — formování sdružení komunistické práce.

Sociální procesy (E.II.1.) — růst úlohy práce v činnosti člověka; zvyšování úrovně výrobní kvalifikace pracujících, jejich všeobecné a odborné přípravy.

Ukazatele (E.III.1.) — zvýšení počtu pracujících zabývajících se převážně tvůrčí, buď duševní, nebo vysoce kvalifikovanou fyzickou prací.

2. Ukazatele dosažení plné sociální rovnosti všech členů společnosti

A. Společnost celkově

Cíle (A.I.2.) — stejný vztah všech členů společnosti k materiálním a duchovním statkům; stejné podmínky pro projev schopností každé osobnosti ve všech sférách sociální činnosti.

Sociální procesy (A.II.2.) — vyrovňování zdrojů a výše příjmů u různých skupin obyvatelstva; růst materiálního blahobytu všech členů společnosti na základě trvalého zvyšování produktivity společenské práce.

Ukazatele (A.III.2.) — zvyšování reálných příjmů a snižování rozdílů v reálných příjmech u různých sociálních skupin.

B. Sociální struktura společnosti

Cíle (B.I.2.) — odstranění sociálních rozdílů spojených s existencí sociálně třídní diferenciace.

Sociální procesy (B.II.2.) — vyrovnávání vztahu všech členů společnosti k výrobním prostředkům; překonání rozdílů mezi sociálními skupinami vzhledem k jejich úloze v organizaci společenské výroby, vzhledem k výši a zdrojům příjmů.

Ukazatele (B.III.2.) — snížení počtu pracujících zaměstnaných v kolchozně družstevní výrobě, snížení počtu administrativního a správního personálu.

C. Sociálně profesní struktura

Cíle (C.I.2.) — překonání sociálně ekonomických rozdílů podmíněných odvětvovou dělbou společenské práce.

Sociální procesy (C.II.2.) — stírání sociálně ekonomické nestejnorodosti jednotlivých povolání; rozvíjení regionálního systému změny práce uvnitř odvětví a mezi odvětvími; vědeckotechnická modernizace odvětví; rozvíjení systému trvalého vzdělávání a proškolení pracujících.

Ukazatele (C.III.2.) — zvyšování počtu lidí zabývajících se kvalifikovanou a vysoce kvalifikovanou prací; změna počtu pracujících v materiální a duchovní produkci a ve sféře služeb; zvyšování počtu pracujících s úplným středním, odborným a vysokoškolským vzděláním.

D. Sociálně teritoriální struktura

Cíle (D.I.2.) — překonání sociálně ekonomických a kulturně sociálních rozdílů mezi sociálními skupinami jednotlivých regionů, města a vesnice.

Sociální procesy (D.II.2.) — vyrovnávání sociálně ekonomického a kulturního rozvoje regionů města a vesnice; zvýšení společenských fondů a jejich racionální využívání k rovnoměrnému rozvíjení výrobní a kulturně sociální sféry.

Ukazatele (D.III.2.) — zvýšení početnosti skupin obyvatelstva zaměstnaných ve vysoce rozvinutých odvětvích společenské výroby a žijících v bytových a kulturně sociálních podmínkách městského typu; zvýšení podílu obyvatelstva s úplným středním, středním odborným a vysokoškolským vzděláním a snižování rozdílů mezi zemědělským a městským obyvatelstvem vzhledem k tomuto ukazateli.

E. Sociální organizace

Cíle (E.I.2.) — překonání sociálních rozdílů podmíněných ekonomickou nestejnorodostí práce.

Sociální procesy (E.II.2.) — vytváření stejných pracovních a životních podmínek pro všechny skupiny pracujících; zdokonalování technologie a vědecké organizace výroby na základě racionálního rozdělení a znovurozdělení základních a společenských fondů.

Ukazatele (E.III.2.) — zvyšování počtu vysoce kvalifikovaných pracovníků; snižování rozdílů v úrovni mezd mezi různými skupinami pracovníků, zvyšování podílu prostředků získávaných ze společenských fondů v reálných důchodech.

3. Ukazatele rozvoje systému komunistické společenské samosprávy

A. Společnost celkově

Cíle (A.I.3.) — dobrovolná a rovná účast každého člena společnosti na řízení všech společenských záležitostí.

Sociální procesy (A.II.3.) — spojování systému lidového zastoupení se systémem bezprostřední periodické účasti každého na řízení; rozšiřování volného času a zvětšování podílu volného času využívaného na účast v komunistické samosprávě.

Ukazatele (A.III.3.) — snižování počtu osob zabývajících se převážně řídicí prací; zvyšování podílu mimopracovního času vynakládaného na komunistickou společenskou samosprávu.

B. Sociální struktura společnosti

Cíle (B.I.3.) — přechod od řízení lidí k řízení věcí; překonání sociálních rozdílů mezi řídicí a konkrétní praktickou prací.

Sociální procesy (B.II.3.) — organické spojování řídicích a výkonných funkcí v činnosti pracovníků; další zvyšování celkové kulturně vzdělanostní úrovně, politických, sociálních a právních znalostí všech vrstev obyvatelstva.

Ukazatele (B.III.3.) — zvyšování počtu osob spojujících řídicí i výkonné funkce v pracovní i mimopracovní době.

C. Sociálně profesní struktura

Cíle (C.I.3.) — vytvoření co nejefektivnějšího systému řízení výroby a zajištění podmínek pro zvyšování sociální aktivity pracovníků odvětví.

Sociální procesy (C.II.3.) — přechod k progresivnějším dvou a třístupňovým formám řízení (výrobní sdružení aj.); předání části řídicích funkcí elektronickým počítačům; snižování počtu mezičlánků v řízení; zavádění automatizovaných systémů řízení; uvolňování pracovníků administrativně správního aparátu v důsledku zavádění automatizovaných systémů řízení.

Ukazatele (C.III.3.) — snižování počtu osob zabývajících se rutinní, netvůrčí administrativní prací, snižování počtu administrativních útvarů a pracovníků, kteří jsou v nich zaměstnaní; zvyšování počtu pracovníků v průmyslových podnicích, kteří se účastní rozhodování a realizace rozhodnutí.

D. Sociálně teritoriální struktura

Cíle (D.I.3.) — dobrovolná účast všech vrstev obyvatelstva na činnosti místních správních orgánů.

Sociální procesy (D.II.3.) — zapojování všech vrstev obyvatelstva do práce v místních správních orgánech; další zdokonalování forem a metod účasti pracujících na práci orgánů místní samosprávy v místě bydliště.

Ukazatele (D.III.3.) — zvyšování počtu osob dobrovolně zapojených ve stálých komisích místních orgánů.

E. Sociální organizace

Cíle (E.I.3.) — rozvoj sociální aktivity všech pracujících.

Sociální procesy (E.II.3.) — stále širší zapojování všech kategorií pracovníků do činnosti společenských správních orgánů; vylučování nepotřebných řídicích mezičlánků, vytváření podmínek pro činnost společenských správních orgánů.

Ukazatele (E.III.3.) — snižování počtu administrativně správního personálu; zvyšování počtu osob zaměstnaných ve společenských formách samosprávy; zvětšování podílu časového rozpočtu věnovaného na účast v komunistické společenské samosprávě; zvyšování počtu osob uspokojených účastí ve společenských formách řízení; zvyšování sociální efektivity forem společenské správy; zvyšování efektivity orgánů společenské samosprávy.

4. Ukazatele přeměny práce v první životní potřebu

A. Společnost celkově

Cíle (A.I.4.) — práce dobrovolná bez zaměření na odměnu, produktivnější a kvalitnější; práce jako první životní potřeba.

Sociální procesy (A.II.4.) — rozvíjení různých forem socialistického soutěžení a hnutí za komunistickou práci; zvyšování sociálního významu morálních stimulů práce; přechod k zásadě „od každého podle jeho schopností, každému podle jeho potřeb“ na základě dalšího vědeckotechnického pokroku a růstu materiálního blahobytu; zkracování pracovního dne; ochrana a rozmnožování společenského vlastnictví.

Ukazatele (A.III.4.) — růst počtu pracujících orientovaných na práci jako na nejvyšší sociální hodnotu; rozšiřování mimopracovní doby vynakládané na výrobní a nevýrobní práci; snižování počtu pracovníků zabývajících se bezprostřední prací v materiální výrobě a zvyšování počtu osob zabývajících se duchovní produkcí, tvůrčí a vysoce kvalifikovanou duševní prací.

B. Sociální struktura společnosti

Cíle (B.I.4.) — likvidace sociálně třídní podmíněnosti společenské dělby práce.

Sociální procesy (B.II.4.) — překonání podstatných rozdílů mezi skupinami lidí zabývajících se fyzickou a duševní, průmyslovou a zemědělskou prací; sblížování zdrojů a výše příjmů různých sociálních skupin na základě zvyšování materiální a kulturní životní úrovně.

Ukazatele (B.III.4.) — zvyšování počtu pracujících, u nichž se cíle jejich pracovní činnosti shodují s ekonomickými cíli společnosti; maximální shoda mezi tužbami osobnosti a možnostmi jejich společenského uspokojení.

C. Sociálně profesní struktura

Cíle (C.I.4.) — svobodná volba a změna povolání.

Sociální procesy (C.II.4.) — rozvoj vysoce kvalifikovaných povolání; úplná likvidace povolání s těžkou fyzickou a jednotvárnou prací; vytvoření jednotných materiálních a kulturních pracovních podmínek v různých odvětvích, vytvoření podmínek pro změnu a svobodnou volbu povolání; racionální využívání volného času.

Ukazatele (C.III.4.) — zvyšování počtu osob uspokojených souběžně vykonávanými profesemi; zvyšování počtu osob vykonávajících dvě i více profesí; zvyšování počtu univerzálně připravených pracovníků schopných vykonávat činnosti svou povahou i obsahem odlišné; snižování ztrát pracovní doby.

D. Sociálně teritoriální struktura

Cíle (D.I.4.) — svobodná volba práce a bydliště.

Sociální procesy (D.II.4.) — sblížování profesí průmyslové a zemědělské práce u obyvatelstva urbanizovaných regionů; vytváření jednotných materiálních a kulturních pracovních podmínek v průmyslové a zemědělské výrobě regionu na základě rozvíjení zemědělsko-průmyslových sdružení různého typu a urzanizace regionů; racionální využívání volného času.

Ukazatele (D.III.4.) — zvyšování počtu osob uspokojených novými pracovními metodami a novým bydlištěm; zvyšování počtu osob zaměstnaných v zemědělskoprámyslových sdruženích; snižování neracionálních nákladů mimopracovního času.

E. Sociální organizace

Cíle (E.I.4.) — nejvyšší stupeň uspokojení povoláním, charakterem a obsahem práce, pracovními podmínkami a vztahy v kolektivu.

Sociální procesy (E.II.4.) — rozvoj profesí tvůrčí práce, rozvoj dobrovolných sdružení tvůrčí práce; zdokonalování pracovních podmínek a organizace práce na základě nejmodernější techniky; rozvíjení materiálních a morálních stimulů práce na základě zvyšování sociálního významu podnikových fondů; morální kontrola množství a kvality vykonané práce; úplná likvidace narušování pracovní disciplíny, vysoké fluktuace kádrů, rozkrádání společenského vlastnictví a dalších protisociálních činů.

Ukazatele (E.III.4.) — snižování počtu případů narušení pracovní a výrobní kázně a fluktuace kádrů; snižování počtu protisociálních jevů, zvyšování počtu lidí zaměstnaných v různých formách tvůrčích sdružení a zvyšování ekonomické efektivity jejich činnosti; zvyšování počtu osob pracujících na jednom společném úkolu; zvyšování podílu podnikových fondů ve složení mzdy pracovníků; zvyšování počtu osob uspokojených profesí, charakterem a obsahem práce, pracovními podmínkami, vztahy v kolektivu, stylem řízení a odpovídajícími vztahy.

5. Ukazatele přechodu ke sdružením komunistické práce

A. Společnost celkově

Cíle (A.I.5.) — dobrovolné sdružení členů společnosti k uspokojování společenských a osobních potřeb na základě vzájemné spolupráce a směny činností.

Sociální procesy (A.II.5.) — rozvíjení různých forem dobrovolných sdružení ve všech sférách společenského života; materiální a morální podmínky rozvíjení sociální aktivity člověka.

Ukazatele (A.III.5.) — počet sdružení dobrovolného typu; počet osob zapojených v těchto sdruženích; četnost účasti člena společnosti v těchto sdruženích; uspokojení z účasti v dobrovolných sdruženích.

B. Sociální struktura společnosti

Cíle (B.I.5.) — dobrovolné zapojení každého člena společnosti do sociální aktivity některého společenského sdružení.

Sociální procesy (B.II.5.) — rozvíjení komplexních forem společné výrobní, sociálně politické a mimovýrobní činnosti; zajištění podmínek pro rozvoj všech forem iniciativy různých sociálních skupin obyvatelstva.

Ukazatele (B.III.5.) — počet členů různých sociálních skupin zapojených v dobrovolných sdruženích.

C. Sociálně profesní struktura

Cíle (C.I.5.) — svobodná volba povolání a výrobního tvůrčího sdružení.

Sociální procesy (C.II.5.) — rozvíjení tvůrčích meziodvětvových sdružení pro společnou výrobní tvůrčí činnost; vytváření podmínek pro meziprofesní změnu práce, zvyšování všeobecné a polytechnické připravenosti pracovníků.

Ukazatele (C.III.5.) — počet meziodvětvových sdružení a počet pracovníků, kteří jsou v nich zapojeni; počet osob s všeobecnou a politickou průpravou; uspokojení pracovníka činností v dobrovolných společenských sdruženích.

D. Sociálně teritoriální struktura

Cíle (D.I.5.) — svobodná volba tvůrčího sdružení každým obyvatelem regionu.

Sociální procesy (D.II.5.) — rozvíjení vnitroregionálních tvůrčích sdružení; vytváření materiálních a kulturních podmínek pro organizaci vnitroregionálních tvůrčích sdružení na základě rozvoje zemědělskopřemyslových sdružení a urbanizace regionů.

Ukazatele (D.III.5.) — zvyšování počtu vnitroregionálních tvůrčích sdružení a počtu osob zapojených v jejich činnosti; uspokojení pracovníků účasti v dobrovolných společenských sdruženích.

E. Sociální organizace

Cíle (E.I.5.) — svobodná účast každého člena pracovního kolektivu v různých společenských tvůrčích sdruženích.

Sociální procesy (E.II.5.) — další rozvoj tvůrčích výrobních sdružení; stálé porady; útvar ekonomické analýzy; útvar normování práce; útvar technických informací; oddělení společenských kádřů; rada novátorů; rada mladých specialistů; komplexní tvůrčí brigády atd.; rozšiřování účasti pracujících na sociálně politické mimovýrobní činnosti; vytváření příznivých podmínek pro činnost sdružení na základě materiálně hospodářského zajištění; zlepšování činnosti informačních služeb; zvyšování úrovně ideové politické a kulturně masové práce.

Ukazatele (E.III.5.) — zvyšování počtu osob zapojených do činnosti tvůrčích společenských sdružení a uspokojených touto činností.

6. Ukazatele všestranného rozvoje osobnosti, projevy tvůrčích sil, schopností a vloh osobnosti

A. Společnost celkově

Cíle (A.I.6.) — všestranně vzdělaná osobnost, která je společensky aktivní v souladu se svými schopnostmi a v důsledku své univerzální průpravy může využít své schopnosti v různých sférách materiální a duchovní produkce.

Sociální procesy (A.II.6.) — uvedeny v: A.II.2; A.II.3; A.II.4; A.II.5.

Ukazatele (A.III.6.) — zvyšování počtu osob, které považují práci za první životní potřebu, podílejí se na komunistické samosprávě a jsou sdruženy v dobrovolných tvůrčích kolektivech; další uvedeny v: A.III.1; A.III.5.

B. Sociální struktura společnosti

Cíle (B.I.6.) — osvobození sociální aktivity osobnosti od sociálně třídní podmíněnosti.

Sociální procesy (B.II.6.) — uvedeny v: *B.II.1.; B.II.5.; B.III.1.; B.III.5.*

Ukazatele (B.III.6.) — zvyšování počtu členů všech sociálních skupin, kteří se současně účastní činností uvedených v *A.III.6.*

C. Sociálně profesní struktura

Cíle (C.I.6.) — osvobození sociální aktivity osobnosti od celoživotního připoutání k jedné profesi.

Sociální procesy (C.II.6.) — uvedeny v: *C.II.1.; C.II.5.; C.III.1.; C.III.5.*

Ukazatele (C.III.6.) — zvyšování počtu osob spojujících činnost v materiální a duchovní produkci, osob s vysokou všeobecnou a polytechnickou průpravou.

D. Sociálně teritoriální struktura

Cíle (D.I.6.) — osvobození sociální aktivity osobnosti od její podmíněnosti sociálně ekonomickými odlišnostmi regionů země, města, vesnice.

Sociální procesy (D.II.6.) — uvedeny v: *D.II.1.; D.II.5.; D.III.1.; D.III.5.*

Ukazatele (D.III.6.) — zvyšování počtu osob spojujících současně průmyslovou a zemědělskou činnost.

E. Sociální organizace

Cíle (E.I.6.) — zajištění shody zájmů a potřeb s neosobními funkcemi vyplývajícími ze systému společenské dělby práce v rámci daného kolektivu.

Sociální procesy (E.II.6.) — vytvoření morálního klimatu maximálně příznivého pro tvůrčí aktivitu osobnosti, projev jejich schopností a uspokojování jejich duchovních potřeb; zavádění sociálně psychologických metod při organizaci výrobních kolektivů, metod zajišťujících pro osobnost optimální morální klima, možnost projevu jejich schopností, uspokojení jejich duchovních potřeb (ergonomika, sociometrie atd.); ostatní procesy uvedeny v: *E.II.1.; E.II.5.; E.III.1.; E.III.5.*

Ukazatele (E.III.6.) — uspokojení osobnosti výše uvedenými druhy sociální aktivity, jejími neosobními funkcemi a sociálně psychologickým klimatem v kolektivu.

Celkem je popsáno 90 polí schématu.

(Přeložil Ota Vochoč)